

contrahendi matrimonium, et eius benedictione. Quibus verbis benedictio sacerdotis distinguitur a forma contrahendi matrimonium. Demum in posterioribus editionibus post verba: *Ego vos coniungo etc.* additur: *vel aliis utatur* (sacerdos) *verbis iuxta receptum uniuscuiusque provinciae ritum* (30). De hoc autem multiplici ritu, qui in variis ecclesiis, seu provinciis obtinuit ac obtinet, postea disseremus.

Ex hac omnium et singulorum documentorum discussione, quae ab huius sententiae patronis, ex Patribus et ex antiquitate ecclesiastica proferuntur, pronum est inferre, nullum prorsus reperiri, quod huic placito fundamentum aut subsidium praebet, immo plura esse, quae aut eidem plane adversentur, aut quae de alia omnino re sint intelligenda.

ARTICULUS III. — Argumenta theologia.

Non est quod iis immoremur, quibus Canus sibi viam parat ad suam adstruendam sententiam; nemo enim unquam de fide esse affirmavit, matrimonium sine Ecclesiae ministro contractum vere et proprie esse sacramentum, seu quod idem est, contrahentes esse huius sacramenti ministros. Nam si de fide fuisset, ipse profecto eam doctrinam nunquam adortus fuisset, neque suam illi substituere pertentasset. Abunde nobis sufficit, eam certam exploratamque penes omnes ad Canum usque extitisse, licet de fide non esset. Quo praeiacto fundamento, nunc singillatim tum quae Canus prius theologica argumenta invexit ad receptam hactenus doctrinam concutiendam et ad novam suadendam persuadendamque, persequemur, tum quae insequentis theologi in eundem finem adiecerunt.

Ac primo gratuito omnino assumit Canus, mutuuum viri foeminaeque consensum, seu, ut ipse loquitur, *profane* contrac-

(30) Ita in editione Sacerdotalis Romani Venet. 1587, quae desumpta sunt ex concilio Tridentino. Sane in ed. Venet. 1555. prohibetur sacerdos dicens: *Et ego auctoritate, qua fungor, coniungo vos matrimonialiter.*

tum matrimonium esse non posse signum efficax gratiae; hoc ipso enim quod Christus naturalem coniugii contractum ad sacramenti dignitatem evexit per adiectionem gratiae, patet ipsum per se revera signum efficax gratiae esse. Adeoque signum hoc absque ullo sacerdotis interventu, *intrinsicum* est ex Christi institutione ipsi contractui coniugali, qui refert, sive repraesentat unionem indissolubilem Christi cum Ecclesia, prout declaravit Apostolus Ephes. V. 32.; ipsa vero verba, quibus consensus a contrahentibus exprimitur, debere aliquid sacri sonare, Canus gratis assumit.

Sic pariter falso Canus iterum assumit, non haberi personam ministri conferentis sacramentum ad normam concilii Florentini, nisi sacerdos ministraverit matrimonium. Nam ipsimet contrahentes sibi invicem ministri sunt, dum verba consensum exprimentia proferunt. Non video autem quare Canus asseveranter adeo pronunciet, non esse audiendos eos, qui *putabant* virum ac mulierem esse sibi in vicem ministros. Qui enim hoc *putaverunt*, sunt antiqui omnes, qui ad Cani usque aetatem in Ecclesia florere. Imo id aperte satis docuit ipsum concilium Florentinum, ad quod ipse appellat, tradens veram de sacramento matrimonii doctrinam his verbis: « Septimum est sacramentum matrimonii, quod est signum coniunctionis Christi et Ecclesiae, secundum Apostolum dicentem: *Sacramentum hoc magnum est; ego autem dico in Christo et in Ecclesia. Causa efficiens matrimonii, regulariter est mutuus consensus per verba de praesenti expressus* (31). » Igitur ex concilio Florentino tum signum efficax gratiae ex Christi evocatione ipsi est coniugio inhaerens et intrinsicum, tum eius ministri sunt contrahentes ipsi, cum verbis de praesenti consensum exprimunt.

Quod vero fideles nequaquam se sacrilegos esse autument

(31) Apud Harduin. *Acta Concil.* tom. IX. col. 1140. Ideo vero dicitur *regulariter* ne viderentur excludi nutus aliaque signa, quibus consensus per se, aut per alios etiam praebetur.

dum sic profane, ut ipse loquitur, et eo tempore, quo in statu gratiae minime sunt, nuptias contrahunt, Canus sibi fingit; unde enim hoc novit? Siquidem plures antequam coniugium ineant conscientiam a maculis suis abstergunt. Quod si revera peccatorum sarcina gravati coniugium celebrant, quemadmodum non pauci eadem ratione illud contrahunt etiam coram sacerdote, cum postea resipiscunt, etiam hoc sacrilegium in confessione cum caeteris piaculis aperiunt. Demum animadverto rudes homines ut plurimum magis affici iis, quae sensus percellunt, ut ritus exterior sacerdotis, quam iis, quae sola fide agnoscuntur.

Neque deest in coniugio christianorum verbum, quod accedit ad elementum, ut fiat sacramentum, prout docuit S. Augustinus. Etenim verbum hoc est consensus, elementum sunt ipsa contrahentium corpora, quae sibi invicem illi tradunt, utpote materia sacramenti (32). Huic autem coniunctioni maritali, ut diximus, insitum est signum, quod refert coniunctionem Christi cum Ecclesia ex Christi institutione, qui, dum contractui naturali gratiam adiecit, ex profano sacrum effecit, et ad eam significandam eum ordinavit.

Hinc etiam patet, ea verba: *Ego te accipio in meam*, licet undique naturalia sint, ut ait Canus, si per se spectentur, a fidelibus tamen prolata aliquid supernaturale insitum habere, adeoque verba sacra esse ac sacramentalia.

Verissimum est formam sacramenti eum spirituales effectum significare, cuius causa sacramentum esse dicitur. At est omnino falsum verba illa, quibus exprimitur consensus, nullius

(32) Pulchre id exponit card. Hosius, qui a nonnullis nobis perperam contrarius exhibetur, dum ait: « Siquidem visibilis ista copulatio, quae fit datis » arris, iunctis dextris, admonet invisibilis gratiae, quam largitur Deus. » Nam simul ut *ad elementum visibile accesserint verba*, quae praeunte sacerdote, *profert uterque coniux, fit sacramentum*; per quod peculiare » donum Spiritus infunditur, quo et firmiores redduntur ad perpetuam concordiam, et robustiores ad pariter toleranda huius vitae incommoda, et instructiores ad sobolem piis moribus educandam. » Ita in *Confess. catholica* cap. LV. opp. ed. Colon. 1584. pag. 186.

effectus spiritualis signum esse; nam ex Christi institutione ordinata sunt ad spiritualem unionem Christi cum Ecclesia, et cum anima significandam. Ex eodem Cano verba haec ipsa constituunt materiam, quare igitur non poterunt constituere formam? Nec obest, tunc posse quempiam simul agentem ac patientem esse, seu proferentem formam, et recipientem formae effectum; nam diverso sub respectu unusquisque contrahentium est agens et patiens, conferens ac suscipiens sacramentum, prout etiam contingit in contractu civili coniugii, ipso Cano fatente, imo et contendente.

Sic verissimum quoque est verba, quae formam in sacramenti constituunt, debere esse determinata, sed quoad sensum, ut patet in quibusdam aliis sacramentis, quae diversis verbis a Graecis et Latinis administrantur. Imo interdum pro diversis temporibus in Latina ipsa ecclesia varia quoad sonum verba fuerunt (33). Cum igitur Christus evexerit contractum coniugalem fidelium ad sacramenti dignitatem, hoc ipso determinavit pro eius forma verba, quae exprimere valeant consensum, quaecumque demum ea sint.

Damus pariter Cano in sacramentis reliquis non posse verbis nutus aut scripturam subiici, ita ut vim formae habeant; at contendimus in matrimonio ex Christi voluntate rem aliter se habere. Siquidem illa omnia, per quae consensus enunciari consuevit, valent ad sacramentum efficiendum, cum sacramentum coniugii sequatur naturam contractus, ex qua exurgit: contractus porro tum verbis, tum nutibus, tum scripto conficitur.

Quod vero urget Canus de theologorum dissidio in assignanda

(33) Satis est inspicere Sacramentarium S. Gregorii M. ut appareat, quanta intercesserit differentia in forma Extremae Unctionis ab ea, quae nunc in usu est, ut de reliquis taceam sacramentis, si baptismum et eucharistiam excipias, quorum forma etiam quoad verba a Christo ipso determinata est. Notum eruditus est quondam in ecclesia Latina in Extrema Unctione formam indicativam obtinuisse, contra vero formam absolutionis in sacramento poenitentiae fuisse deprecativam, et ita porro.

huius sacramenti materia et forma, iamdiu a protestantibus obiectum fuit non modo circa sacramentum matrimonii, sed circa sacramenta alia pene omnia, et a nostris plane solutum. Eiusmodi controversiae domesticae sunt ac theoreticae, quae nulla ratione in rei influunt substantiam. Adde vero hanc sententiarum varietatem magis de verbis esse quam de re (34).

Non moror quae idem auctor asserit *de iunioribus theologis, qui confinxerunt civilem hunc humanumque contractum Christi et Ecclesiae esse sacramentum*; neque enim hoc iuniores confinxerunt theologii, sed iugis et constans Ecclesiae doctrina haec est, quam ipsa ab Apostolo Ephes. V. didicit, declaravitque conc. Tridentinum his plane verbis: « Gratiam vero, quae » naturalem illum amorem (inter coniuges) perficeret, et in » dissolubilem unitatem confirmaret, coniugesque sanctificaret, » ipse Christus venerabilium sacramentorum institutor atque » perfectior sua nobis passione promeruit. . . . Cum igitur ma » trimonium in lege evangelica veteribus connubiis per Chris » tum gratia praestet etc. (35). » Ergo hoc ipso quod Christus matrimonio christiano gratiam adiecerit, qua destituta Hebraeorum erant connubia, multoque vero magis connubia ethnicorum, ex naturali et profano sacrum reddidit, atque ad suam cum Ecclesia coniunctionem referendam ordinavit.

Ex his responsio pleno alveo fluit ad ea, quae subiicit, seu potius diversis verbis repetit Canus, (quo fit ut nos taedeat eadem ingeminare, verum ad hoc vel inviti cogimur), patet, inquam, responsio ad ea, quae subiicit de forma ac materia profana naturalique in sacramento, quaeque et in ethnicorum naturali civilique contractu reperiebatur. Ecce enim non animadvertit conditionis diversitatem, quae intercedit inter ethnicos et christianos? Illi utpote vera religione destituti non poterant in coniugio celebrando intendere nisi contractum naturalem ac civilem, quem et exprimebant verbis contrahendo idoneis;

(34) Cf. Bellarmin. *De matrim.* lib. I. cap. XII. ubi hanc ipsam solvit difficultatem.

(35) Sess. XXIV. cap. I.

isti vero, etsi iisdem utantur verbis, contrahunt tamen modo supernaturali, imo et sacramentali, utpote eveci et cooptati in Christi Ecclesiam, in qua ipsius Salvatoris voluntate contractus idem sacramentum constituit et habet significationem practicam unionis Christi cum Ecclesia, ut toties inculcavimus. Idque adeo facile est cuique suadere, ut, re bene perspecta, difficile omnino sit non persuaderi.

Quod si haeretici ea argumentarentur ratione, quam exponit Canus, fidenter atque animose catholici theologii defenderent fidei hoc dogma, veritatem scilicet sacramenti matrimonii, quin in subsidium advocarent novam eius sententiam, quemadmodum sive ante sive post ipsum defenderunt tot graves theologii avitam doctrinam secuti, et quicumque poscenti consentaneas causas, rationem reddiderunt de ea, quae in Ecclesia est firma, perpetua constansque doctrina. Immo vero addo longe firmiori solidiorique ratione id eos praestitisse atque praestare quam illos, qui fucatas novasque opiniones sectari maluerunt. Et haec de argumentis Cani.

Solidiora porro non sunt argumenta, quae recentiores theologii adtexuere ad illius sententiam fulciendam.

Ac 1. nihil vetat, quominus coniugia mixta dicantur sacramenta, dummodo ad sacramentum constituendum necessaria concurrant; in casu autem nostro sunt ea ipsa, quae contractum perficiunt, scilicet consensus per verba de praesenti inter legitimas personas cum intentione faciendi id, quod facit Ecclesia; seu potius, quoad haereticos, faciendi quod Christus instituit; nullam siquidem aliam intentionem Ecclesia habere potest. Quod si haeretica pars nec implicite quidem eiusmodi intentionem prae se ferat, immo et contrariam gerat, nihilominus sacramenti ratio iuxta non paucos theologos (36) habebitur quidem ex parte catholica, non autem ex haeretica. In hac

(36) Hi sunt, qui tenent contrahentes esse sacramenti matrimonii ministros; docent enim coniugia mixta vera esse sacramenta, ac sufficere ex parte haeretica, ut habeat intentionem praestandi quod Christus instituit. Iuxta alios satis est ut intentionem habeat faciendi contractum vere matrimoniale.

vero hypothese res sacramenti, quae est indissolubilitas iuxta S. Augustinum (37), exurgit per modum unius in eiusmodi connubio, ita ut nunquam dissociari possit. Verum de hoc alias iterum.

2. Quod vero dicitur de copula sponsalia subsequente, qua ante Tridentinum praesumptione *iuris* et *de iure* perficeretur matrimonium, non obstat quominus perficeretur etiam sacramentum. Nam uti animadvertit Bellarminus (38), per externam et materialem illam affectu maritali coniunctionem habetur materiale symbolum externum repraesentans Christi et Ecclesiae indissolubilem coniunctionem. Quapropter si eiusmodi cohabitatione et societate initur contractus coniugalis, hoc ipso fit sacramentum, etsi effectum, seu sacramentalem gratiam, qui ita coniugium ineunt, non nisi remoto obice consequantur (39).

3. Exinde etiam patet solutio eius difficultatis, quae tertio loco adducitur, de coniugiis, quae ex diuturno duorum cohabitatione oriebantur. Siquidem id ex eadem theoria modo exposita legitime consequitur. Cum enim agatur de casuum identitate, aut per eiusmodi cohabitationem contractus coniugalis interveniebat, et eo ipso sacramentum matrimonii conficiebatur, aut ille contractus non habebatur, et neque sacramentum erat: unde qui ita cohabitarent fornicarii essent, eo quod matrimonii sacramentum ex Christi voluntate inter christianos sequatur rationem contractus.

4. De illis porro coniugibus, qui ex infidelitate conversi ad fidem christianam baptismum suscipiunt, diversa viget inter theologos sententia: sunt enim, qui censent ex mero contractu ad statum sacramenti illorum coniugium transire in ipsa baptis-

(37) *De bono coniugali* cap. XXIV. et lib. I. *De nupt. et concupisc.* c. X. n. 1.

(38) *De matrim.* c. VI.

(39) In regionibus infidelium etiamnum valent matrimonia ita contracta. Etenim in synodo provinciali Sutchuensi, celebrata an. 1805., probata a sacra congr. de propaganda fide, ac Romae typis mandata an. 1822. statutum est, sponsalia ob copulam inter sponso ex affectu maritali, ut in dubio praesumi potest, in pubertatis aetate aut non longe ab ea, malitia supplente aetatem, subsecutam, in verum matrimonium transire; nec proinde licere alterutri sponso alias inire nuptias. Ita pag. 104.

mi susceptione ob implicitam saltem, seu tacitam eorum voluntatem (40). Alii vero arbitrantur id fieri per ratihabitionem, quam vocant, proprii coniugii in facie Ecclesiae. Nobis prior sententia magis arridet, eo quod neque ubique, neque semper eiusmodi ratihabitio seu consensus renovatio servetur, imo interdum iustis de causis interdicatur (41).

5. Eadem fere opinionum discrepantia viget quoad eos coniuges, quorum alter ad christianam fidem convertitur, dum alter saltem ad tempus in sua manet infidelitate. Nonnulli enim existimant nondum haberi sacramentum, quamdiu alteruter coniux infidelis est, quia sacramentum est individuum; atque hoc in casu versamur extra hypothesim de coniugio fidelium ad sacramenti dignitatem evecto. Alii contendunt posse haberi sacramentum ex parte illius, qui ad fidem convertitur. Alii demum tunc solum exoriri sacramentum putant, cum ambo coniuges christiani fiunt, iuxta expositam superius sententiam (42). Quaecumque ex his sententiis admittatur, res in tuto est.

6. Idem pene est casus, qui sexto loco proponitur cum praecedente, adeoque eadem aptari dedet responsio. Caeterum nihil obstat, quin aliquis sit incapax sacramenti suscipiendi, et possit nihilominus alteri sacramentum administrare. Id patet ex ad-

(40) Cf. Sanchez *De matrim.* lib. II. disp. X. n. 5. cum aliis.

(41) In nonnullis dioecesibus hic mos introduci caepit, ut coniuges post susceptum baptismum renovent consensum suum coram sacerdote, verum passim non fit in plerisque locis, et merito; nam ex declaratione Innocentii I. aliorumque pontificum per baptismum remittuntur peccata, non solvuntur coniugia, adeoque haec perseverant. Induunt autem sacramenti dignitatem ex consensu sive verbis, sive nutibus, sive etiam ipso coniugii usu. Horum placitum magis nobis probatur. Quod vero attinet ad placitum illorum theologorum, qui autumant matrimonium semel rite in initum in ratione contractus numquam ad dignitatem sacramenti evehi posse, uti Vasquez, Pontius, Tournely, Collet, Billuart, Lagedaemon, mihi videntur infirmis niti fundamentis, uti cum communiori doctrina ostendit Sanchez lib. II. *De matr.* disp. IX. Cf. Benedict. XIV. *De synodo* lib. VIII. cap. XIII. n. 8. Verum de hoc in lib. II. ex professo dicemus.

(42) Cf. Sanchez loc. cit.

ducto exemplo baptismi. Utique agitur de sacramento ad salutem necessario, cum agitur de baptismo; sed hic agitur de sacramento sui generis quod sequitur, ut toties inculcavimus, naturam contractus.

7. Argumentum, quod septimo loco affertur, quodque, ut aiunt, Canus *paucis at energice* ostendit, iam solverat card. Bellarminus, qui animadvertit nil mirum esse, si sacramentum matrimonii etiam ab absentibus recipiatur, cum ad formam contractus institutum sit, eiusque naturam sequatur. Iam vero usu et consuetudine receptum est, ut contractus per litteras et per procuratores passim fiant. Hac in hypothese non procurator, sed contrahens per procuratorem gratiam et sacramentum recipit. Caietanus vero a novis opinionibus non satis abhorruit, ut omnes norunt, nec semel hac ipsa de causa in reprehensionem multorum incidit; nil proinde mirum videri debet, si in hoc, de quo agimus, argumento a vero non parum abuserit. Qui autem Caietano sese opposuerunt, non sunt *contemptibiles* illi theologi, qui stultis turbulentisque clamoribus alienas sententias refellere perrexerint, ut Canus loquitur, sed auctores gravissimi; quae vero eidem visa sunt absurda, aliis probantur tamquam vera ac rationabilia (43). Exitus sane ostendit, quis veritatem assecutus fuerit. Vix enim nunc auctor alicuius nominis reperitur, qui in dubium revocet veritatem sacramenti in iis, qui per procuratores contrahunt matrimonium, immo et Ecclesia ipsa in praxi pro certo id habet.

8. Ratio autem, qua Ecclesia illos, qui sine sacerdote sunt coniuncti, praecepto non urget, ut se coram sacerdote sistant, et per eius benedictionem sacramentum suscipiant, est, quod ipsi semper persuasum fuit, eos iam per contractum coniugalem sacramentum confecisse, cum nunquam in coniugiis christianorum Ecclesia alterum ab altero distinxerit (44). Quam dis-

(43) Cf. Sanchez *De matr.* lib. II. disp. 2. §. 27. ubi quindecim auctores pro hac sententia recenset; quibus plures alios adiecit Kugler in op. *De matr.* n. 423. item Carrière op. cit. Part. III. cap. 4. §. II.

(44) Huius rei non obscurum documentum habemus in rescripto dato die 22.

inctionem omnium primus, ut ostendimus, Canus invexit. Caeterae rationes, quae adductae sunt, non nisi coniecturae sunt, eaeque fallaces.

9. Quod nono loco dicitur de sanatione matrimonii *in radice*, ex falsa hypothese oritur, nempe de separatione contractus a sacramento. Nam si una eademque utriusque est ratio, aut non tollitur defectus, qui nullum reddebat contractum, et tunc, non existente contractu, neque sacramentum existit; aut ita sanatur eiusmodi defectus, ut contractus exurgat, et tunc ipsum exurgit sacramentum. Nec obest quod veluti absurdum traducitur, ab huius sententiae patronis de sacerdote ministro, confici videlicet sacramentum insciis contrahentibus, seu ministris; nam vel ipsis fatentibus, consensus, qui ab initio occultum impedimentum nullus extitit, iugiter seu moraliter perseverat; cum proinde sufficiat moralis haec perseverantia, consensus praestiti ad convalidandum matrimonium qua contractum, nulla apparet ratio, quare non sufficiat ad convalidandum matrimonium qua sacramentum. Verum, quod caput est, tota difficultas pendet a notione huius sanationis in radice; nam si per hanc non tolluntur nisi effectus, qui a nullitate matrimonio promanant, nec *factum* redditur *infectum*, quod absurdum esset vel cogitare, patet sanatione in radice nihil immutari respectu contractus matrimonialis in se. Eo vel magis quod interdum sanentur eiusmodi coniugia alterutro coniuge iam vita functo, aut etiam post utriusque coniugis obitum, ad legitimationem proles, quemadmodum suo loco, seu in libro secundo dicemus.

Avril. 1793. a Congregatione pro negotiis ecclesiae Gallicanae deputata; petebatur siquidem inter alia: « Supposito quod matrimonium celebratum fuerit » absque benedictione sacerdotis, qui tunc (tempore rebellionis Gallicae) haberi non poterat, an conveniat nec ne, ut praefata benedictio postea suppleatur. » Ad hanc quaestionem iam olim propositam responsum tunc fuit, *fideles hortandos esse ut, cum sacerdotis copiam habere possunt, ab eo benedictionem petant, qui tamen illis declarabit, huiusmodi benedictionem ad validitatem minime pertinere.* » Apud Moser *Declarat. ac decreta Rom. pontif.* n. IX.

10. Coniugia haereticorum, iis praesertim in regionibus, in quibus decretum Tridentinum de matrimoniis clandestinis publicatum non fuit, vix dubium esse potest quin vera sint sacramenta, si contrahentes impedimento aliquo dirimente non detineantur. Nam quamvis dogmatice id definitum non sit, immo expresse interdum Rom. pontifices professi sint, se id nolle discernere (45), ex communi tamen receptaque sententia theologorum id exploratum habetur. Nam haeretici ex catholica doctrina valide sacramenta et conferunt et recipiunt, quamvis illicite. Non est autem ipsis necessaria intentio expressa, sive explicita sacramentum conficiendi, atque intentio formalis faciendi quod facit Ecclesia, sed satis est, uti iam adnotavimus, ut facere velint, quod Christus instituit (46), etsi erronee opinentur, Christum illud non instituisse. Nec enim privata illorum opinio destruit, quod Christus reipsa instituit.

Multo vero minus officit administrationi huius sacramenti, si inter fideles aliqui reperiantur, qui absque ulla expressa sacramenti conficiendi intentione nuptias ineant. Dummodo enim ipsi ponant, quae requiruntur et sufficiunt ad contractum conjugalem efficiendum, hoc ipso conficiunt sacramentum, quod a contractu inter christianos inseparabile est, neque in hominis est potestate alterum ab altero dispescere. Ignoratio porro huius speculativae quaestionis, quod ipsi sint ministri sacra-

(45) En verba Pii VII. in Brevi dato ad archiepisc. Moguntinum die 8. Octobr. 1805. « Praetermissa quaestione illa, de qua nihil modo statuere volumus, an haereticorum coniugia coram ministro acatholico contracta, sacramenta sint nec ne. » Apud Roskovány *Monumenta catholica* tom. II. pag. 95. Quinque Ecclesiis 1847.

(46) Lubet hanc in rem verba describere PI VI. in litteris apostolicis datis die 11. Iulii. 1789. ad Antonium, archiepisc. Pragensem: « Locum esse, inquit, » presumptioni, ut dum matrimonium contrahere voluerunt (acatholici), illud » iuxta institutum Christi, atque adeo insolubile inire voluerint, nimirum » generali ea intentione contrahendi iuxta institutionem Christi, *privatum* » illum errorem quodammodo absorbente. » Apud Caesarem Brancadori *Pii Sexti pont. max. allocutiones, homiliae epistolae etc.* tom. I. fol. Amstelodami (seu potius Romae) 1792. pag. 246.

menti nec ne, nullo modo officit veritati obiectivae rei, de qua agitur. Satis enim est, ut velint matrimonium contrahere. Quod vero additur de carnali contrahentium mente, puerile prorsus est gravique theologo viro indignum. Siquidem ad summum haec dispositio evinceret, ipsos indigne sacramentum tractare reosque effici coram Deo gravis sacrilegii (47).

Quae si rite perpendisset Bened. Stattler, profecto non adeo fidenter pronunciasset, *dogmatice* ab Ecclesia definiri posse, sacerdotem ministrum esse sacramenti matrimonii. Etenim Ecclesia non potest dogmatice definire nisi id, quod in divinae revelationis deposito continetur; iam vero, cum ex dictis, neque in Scriptura, neque in divina traditione hic articulus contineatur, fieri nequit ut Ecclesia illum dogmatice definiat. Praeterea, Ecclesia sibi nunquam contraria in doctrina esse potest; cum autem, ut paulo post ostendetur, contraria constanter in Ecclesia catholica vigerit doctrina et praxis, rursus col-

(47) Hanc difficultatem cl. Avogadro della Motta dissolvit in sua *Theoria dell' istituzione del matrimonio* tom. I. cap. VII. pag. 82., ubi haec praeclare scribit: « Noi consideriamo questa essenzial divinità del matrimonio come propria sua, e non come propria dei contraenti. Consideriamo religioso il matrimonio come considerasi religioso il giuramento indipendentemente dalla » fede, pietà o empietà di chi lo proferisce, e per ciò solo che nel giuramento » s'invoca Dio stesso per testimonio. Niente di più naturale, di più profano » che chiamare un testimonio: ma quando il chiamato è Dio, sialo per osse » quio o per insulto, l'atto veste un carattere religioso. Così dicasi del matrimonio; per quanto si voglia profano il consenso o contratto de' coniugii, » che s'uniscono matrimonialmente in società individua, et si danno reciproca- » mente le persone loro, siccome lo sappiano essi o no, è Dio che non solo » sancisce a termini di giustizia questo come tutt' altro onesto contratto, ma » lo cementa e lega con un vincolo sacro e irrevocabile; ciò basta per dirlo » eminentemente sacro, quand' anche non si spieghi nei contraenti veruna es- » plicita idea di religione, nè essi mirino a fare con ciò atto di culto a Dio, » operando in suo ossequio, pregandolo d'aiuto, praticando qualche rito religioso per dar forma all' atto dello sposalizio. La virtù dell' operante è necessaria, perchè divengano religiosi gli atti di loro natura indifferenti, rituali, e solamente simbolici; ma non è necessaria quando l'opera operata » è di per se stessa collegata coll' azione divina e sostanzialmente vi si riferisce » e ne dipende. »

ligitur, Ecclesiam dogmatice sententiam illam definire haud posse.

11. Ad id vero, quod postremo adiicitur de Bened. XIV. in opere *De synodo dioeclesiana*, qui sententiam Cani vocat *valde probabilem*, nolim aliter melius respondere, quam verba ipsa usurpando S. Alphonsi de Ligorio scribentis: « His positus, valde » miror quod laudatus Benedictus, postquam contenderit rationi- » bus tam urgentibus contra sententiam Cani, illam appellet » probabilem, quamvis *non intrinsece*, sed *tantum extrinsece* » eam probabilem censere videatur, eo quod, ut ait, est ipsa » *doctorum suffragiis communita*. Verumtamen magis oportet » attendere ea, quae scribit Benedictus in decretali sua epistola » ad archiepiscopum Goanum, quae incipit: *Paucis ab hinc heb-* » *domadis*, ubi scribit ut pontifex, quam ea, quae profert ut doc- » tor privatus in praedicto opere *De synodo*: in praedicta enim » decretali expresse docet, ministros sacramenti matrimonii esse » ipsos contrahentes, non vero sacerdotem, dum ait quod *mate-* » *ria sit mutua corporum traditio verbis ac nutibus assensum ex-* » *primentibus, et mutua corporum acceptatio forma* (48). » Hac- » tenus S. Alphonsus.

Verum non abs re erit, ut clarius pateat, quatenam insederit doctissimo huic pontifici sententia de ministro sacramenti matrimonii, nonnulla, alia ex eius operibus in medium proferre. Iam vero in eodem laudato opere *De synodo*, quod pro se allegant Cani asseclae, aperte Benedictus vocat sacerdotem, seu parochum *testem authorizabilem*. Sic enim scribit lib. XIII. c. 23. n. 16. « Parochus interest matrimonio tamquam *testis au-* » *thorizabilis* pro Ecclesia, quae cum in aliis duobus, aut tribus » testibus ad matrimonium necessariis non eas qualitates requi- » rat, quae illos omni exceptione maiores constituent. . . . Ideir- » co parochi praesentiam voluit (conc. Tridentinum), ut in illius » probitate maximum veritatis fundamentum statueret, ut col-

(48) *Theol. mor.* lib. VI. tract. VI. *De matrim.* cap. II. sub finem n. 897. ed. Taurin. 1847. tom II. ubi vid. not. editor.

» ligitur ex historia concilii (49). » Item in Institutione XXXIII. n. 2. loquens de concilii Tridentini decreto, quo constitutum est ut deinceps matrimonium sub nullitatis poena celebraretur coram parocho ac duobus, aut tribus testibus, ait: « Ut paucis » expediamus doctrinam, quae eiusdem decreti causa prolata » fuit, nullo pacto sacramenti materiam, ac formam immuta- » tam fuisse constat; nam *materia* in tradendis mutuo, ac legiti- » me corporibus per verba, aut nutus ad explicandum intimum » consensum accommodatos *collocata semper fuit*; *forma* vero in » excipiendis mutuo, ac legitime corporibus *per contrahentes* » designatur. Cum igitur Tridentina synodus nec legitimum pac- » tum, nec legitime tradi, et excipi corpora iudicaverit, nisi, » quando matrimonium contrahitur, parochus cum duobus, » aut tribus testibus assistat, hinc sacramenti materiam ac for- » mam nequaquam mutari certissimum est, quae, ut supra » diximus, *in tradendis excipiendisque mutuo, ac legitime cor-* » *poribus semper continetur* (50). » Et haec de germana Benedic- » ti XIV. mente. Caeterum et illam sententiam ab ea *probabilitate*, cuius ipse meminit, excidisse, ex dicendis paulo post patebit.

CAPUT V.

Argumenta pro sententia de contrahentibus Christiani matrimonii ministris afferuntur et expenduntur.

ARTICULUS I. — Argumenta Biblica.

Breves pariter erimus in expendendis documentis biblicis illius sententiae, quae propugnat contrahentes esse ministros sacramenti matrimonii. Fatendum enim est, nullum biblicum palmare testimonium reperiri, quod rem plane conficiat. Nihilominus biblicum testimonium non deest, quo ista sententia saltem

(49) Forte quando S. Alphonsus primum edidi suum opus de Theologia morali, nondum ediderat Benedictus XIV. posteriores libros, quos postea adiecit op. *De synodo*, et hac de causa hunc, quem attulimus, locum non allegavit.

(50) *Institut. ecclesiastic.* opp. ed. Rom. 1750. pag. 215 seq.